

VOLUME II | ISSUE 3 | MAY-JUNE

2024

SPECIAL ISSUE

Journal of Pedagogical and Psychological Studies

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ISSN: 2181-4066

Available online at www.imfaktor.com

ISSN: 2181-4066

DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3 СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР 3

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE 3

TOSHKENT - 2024

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

№ 3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4066-2024-3>

Бош муҳаррир:

Нишонова З.

– психология фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Давлатов Ойбек.

– педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

Таҳририят аъзолари:

1. Юсупова Хабиба Ирискуловна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
2. Олимов Лазиз Ярашович – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
3. Элов Зиёдулло Сатторович – психология фанлари доктори, доцент
4. Ганжиев Феруз Фурқатович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
5. Мусаева Мухаббат Эшбаевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
6. Умаров Баҳром Норбоевич – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
7. Орипова Раънохон Иброхимовна – педагогика фанлари номзоди, доцент
8. Ўринова Феруза Ўлжаевна – педагогика фанлари номзоди, доцент
9. Ниёзова Лутфия Худайбергановна – дефектолог - эксперт
10. Салиева Дилором Абдуллаевна – психология фанлари номзоди
11. Останов Шухрат Шарифович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
12. Рустамов Шавкат Шухратович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
13. Халлокова Максудахон Эргашевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
14. Исмаилова Раъно Нураевна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
15. Саримова Дилдора Соаталиевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
16. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
17. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
18. Худайберганов Шухрат Шавкат ўғли – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
19. Исматова Дилафруз Тўймуратовна – психология ф.б.ф.д. (PhD)
20. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
21. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д., (PhD)
22. Ўринова Озодахон Ўлжаевна – педагогика ф.б.ф.д., (PhD)
23. Рўзиев Умар Музафарович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
24. Останов Жасур Шопиржонович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
25. Лола Камоловна Илиева (Бахриддинова) – педагогика фанлари номзоди, доцент
26. Муродова Дурдонахон Райимжон қизи – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

“Педагогик ва психологик тадқиқотлар” журнали 6 та халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун UIF 2023 = 8.2 “импакт-фактор” кўрсаткичига эга. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар хорижий мақолалар сифатида тан олинади.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор
24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, **E-mail:** tahririyat@imfaktor.uz

© “ИМФАКТОР Pages” илмий нашриёти, 2024 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2024 йил.

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

ERMATOV Sherzodbek Latibjonovich*Andijon Davlat pedagogika instituti**o'qituvchisi*<https://doi.org/10.5281/zenodo.11802263>

МАТЕМАТИКА FANI O'QITILISHIDA O'QUVCHILAR SHAXSIY SIFATLARI, QOBILIYATLARI HAMDA KOMPETENSIYALARINI BAHOLASHNING DOLZARB MASALALARI

ANNOTATSIYA

O'quvchilarning matematikaga oid bilimlari, qobiliyatlari va ko'nikmalarini nazorat qilish o'quv jarayonining muhim qismidir. Nazoratning maqsadi - o'quvchilar tomonidan o'quv ashyolarni o'zlashtirishning sifatini aniqlash, o'z bilimlari va ko'nikmalarini tashxislash va tuzatish, shuningdek, o'qitish ishlariga mas'uliyatini oshirishdan iboratdir. Mazkur maqolada xorijiy tajribalar asosida o'quvchilarning xususiyatlarini, bilim, ko'nikma va malakalarini va matematik topshiriqlarni yechishga nisbatan qo'yiladigan talablarga asoslangan holda adekvat baholashning o'ziga xos jihatlari xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: baholash, nazorat, adekvat, situativ, ko'rsatkich, idrok, kompleks, uzluksiz, motivatsion, kompetensiya, analitik.

ПРИ ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ УЧАЩИЕСЯ ДОЛЖНЫ ЗНАТЬ О СВОИХ ЛИЧНЫХ КАЧЕСТВАХ, СПОСОБНОСТЯХ И КОМПЕТЕНЦИЯХ. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОЦЕНКИ

АННОТАЦИЯ

Контроль знаний, умений и навыков учащихся по математике является важной частью образовательного процесса. Целью супервизии является определение качества усвоения обучающимися учебных материалов, диагностика и коррекция их знаний и умений, а также повышение их ответственности за преподавание. В данной статье на основе зарубежного опыта рассмотрены особенности учащихся, знания, умения и навыки и требования к решению математических задач.

Ключевые слова: оценка, контроль, адекватный, ситуативный, показатель, восприятие, комплексный, непрерывный, мотивационный, компетентностный, аналитический.

IN THE TEACHING OF MATHEMATICS, STUDENTS EXPERIENCE PERSONAL QUALITIES, ABILITIES AND COMPETENCIES CURRENT ISSUES OF ASSESSMENT

ANNOTATION

Monitoring students' knowledge, skills and abilities in mathematics is an important part of the educational process. The purpose of supervision is to determine the quality of students' assimilation of educational materials, diagnosis and correction of their knowledge and skills, as well as increasing their responsibility for teaching. This article, based on foreign experience, examines the characteristics of students, knowledge, skills and requirements for solving mathematical problems.

Key words: assessment, control, adequate, situational, indicator, perception, complex, continuous, motivational, competence-based, analytical.

Bugungi kunda jahon pedagogik amaliyotining muhim jihati sifatida o'quvchilar shaxsiy sifatлари, qobiliyatlari hamda kompetensiyalarini baholash ko'nikmalarini tadqiq qilish dolzarb masalalardan biriga aylandi. Matematika fanini o'qitish jarayonlarida o'quvchilarning matematikaga oid bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishda bo'lajak o'qituvchilar tomonidan o'quvchilarning o'ziga xos tipik modelini aniqlash uchun bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, sintez va motivatsion xususiyatlarini inobatga olish zarur.

Turli xil situativ ta'lim tajribasini idrok etishlari va individual, tabaqalashtirilgan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini ochib berish, natijalarga asoslanib, kognitiv yordam sifatida konseptual yondashuvlar, motivatsion usullar sifatida baholashning turli hil kombinatsiyalari, istiqbolli strategiyalarni ishlab chiqish zarurati yuzaga keldi.

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2022 yil 1 martdagi "O'zbekiston Respublikasi adliya vazirligining yuridik texnikumlarida ta'limning kredit-modul tizimida o'quvchilar bilimni nazorat qilish tartibi va baholash mezonlari to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 3-mh-son buyrug'ida o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholashning asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilab berilgan:

- o'quvchilarda davlat ta'lim standartlariga muvofiq tegishli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanganligi darajasini nazorat qilish va tahlil qilib borish;
- o'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalarini yoki kompetensiyalarini baholashning asosiy tamoyillari bo'lgan davlat ta'lim standartlariga asoslanganlik, xolislik, aniqlik, haqqoniylik, ishonchlilik, bilimlarni baholashda shaffoflikni ta'minlash;
- o'quv materialining o'quvchilar tomonidan tizimli ravishda va belgilangan muddatlarda o'zlashtirilishini tashkil etish hamda tahlil qilish;
- o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, fikrlarni yozma va og'zaki, jumladan xorijiy tilda ravon bayon etish, axborot resurslari manbalaridan samarali foydalanishni tashkil etish;
- o'quvchilarning o'quv rejasi doirasida kompleks hamda uzluksiz tayyorgarligini ta'minlash.

O'quvchilarning bilimlari, qobiliyatlari va ko'nikmalarini nazorat qilish o'quv jarayonining muhim qismidir. Nazoratning maqsadi o'quvchilar tomonidan o'quv ashyolarni o'zlashtirishning sifatini aniqlash, o'z bilimlari va ko'nikmalarini tashxislash va tuzatish, shuningdek, o'qitish ishlariga mas'uliyatini oshirishdan iborat. O'quvchilarning bilimlarini nazorat qilish o'quv jarayonini takomillashtirish uchun katta imkoniyatlar ochadi, chunki o'quvchilarning kuchli va bilimga ega bo'lishlari uchun kurashishning samarali vositasi sifatida ularni faolroq o'rganish, ularning individual xususiyatlarini ochish imkoniyatini beradi.

Pedagogik texnologiyalarning ishlanishida asosiy e'tibor oxirgi natijaga qaratilgan bo'ladi va qo'yidagi izchilikda ishlab chiqiladi. Pedagogik texnologiyalar an'anaviy ta'limdan tubdan farq qilgan holda tuziladi. U o'zaro yopiq siklni va o'zaro izchil bog'liqlikni taqozo etadi. Aniqlashtirilgan maqsadlar pedagogga nazorat ishini belgilashda, baholashda va usullarni aniqlashda katta imkoniyatlar yaratadi. Barcha etaplar bir maqsadga bo'ysunadi va yuqori natijani kafolatlaydi [3].

Saarland universiteti professori Frank M. Spinath o'quvchilarning xususiyatlarini va matematik topshiriqlarni yechishga nisbatan qo'yiladigan talablar, adekvat baholash orqali o'quvchi bilim, ko'nikma va malakalarini aniq belgilaydigan samarali baholash ko'rsatkichlarining vaziyat bilan bog'liq yaxlit ko'rinishini baholash ko'nikmalarining situativ, sohaga va mavzuga xos jihatlarni o'z ichiga olishini ta'kidlaydi (M. Spinath, 2005).

So'nggi paytlarda o'qituvchilarning baholash ko'nikmalariga oid nutqiy kompetentsiya tushunchasidan kelib chiqadigan analitik nuqtai nazar yuzaga keldi. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilarning baholash ko'nikmalari o'rganishga tegishli o'quvchilar xususiyatlarini baholash jarayonini muvaffaqiyatli hal qilish uchun mo'ljallangan qobiliyatlar hisoblanadi (Herppich va boshqalar, 2018).

Blömeke, Gustafsson va Shavelson (2015) o'qituvchilarning baholash ko'nikmalarini to'g'ri tasvirlash va konsepsiyalash uchun ham analitik, ham yaxlit nuqtai nazarlar zarurligini ta'kidlaydilar o'qituvchilarning baholash qobiliyatlari uchun vaziyatga xos ko'nikmalar va baholash samaradorligining roli e'tirof etiladi va ikkala jihat ham ushbu kontsepsiyalarga kiritilgan (Heitzmann va boshq., 2019; Herppich).

O'qituvchilar idrokining yana bir qismi sifatida, idrok etish, talqin qilish va qaror qabul qilish kabi vaziyatga xos ko'nikmalar dispozitsiya va baholash samaradorligi o'rtasida vositachilik qilishi ta'kidlanmoqda (Blömeke, Gustafsson va Shavelson, 2015). Bo'lajak o'qituvchilarning vaziyatga xos qobiliyatlari va ularning umumiy moyilliklari o'rtasidagi farq ham empirik tarzda qo'llab-quvvatlangan (Blömeke va boshq., 2016) va baholash ko'nikmalarining joriy kontseptualizatsiyasiga kiritilgan (Loibl va boshq., 2020).

Pedagogik amaliyotda o'qituvchilar tomonidan o'quvchilarni baholashni talab qiladigan ko'plab vaziyatlarga duch kelinadi. Misol uchun, o'qituvchilar o'quv ketma-ketligini tayyorlasrejalashtirishda o'quvchilarning tegishli oldingi bilimlarini baholashlari kerak, dars davomida esa, o'quvchilarning o'quv faolligini baholashlari kerak va ular o'rganish ketma-ketligi oxirida ta'lim yutuqlarini baholashlari mumkin (Karst va boshqalar, 2017) [4].

Artelt va Gräsel (2009) [5] tadqiqotlariga ko'ra, o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini va topshiriqlarga qo'yiladigan talablarga munosabatini adekvat baholash zarurligini ta'kidlaydi. Boshqacha qilib aytganda, o'quvchilarning kompetensiyalarini baholash asosiy mezon deb hisoblaydi. Bundan tashqari, samaradorlik berilgan vaziyat bilan bog'liq bo'lganligi sababli, ushbu yaxlit ko'rinish baholash ko'nikmalari situativ va shu tariqa sohaga va mavzuga xos jihatlarni o'z ichiga olishini ham aks ettiradi.

So'nggi yillarda o'qituvchilarning baholash ko'nikmalarida nutqqa oid kompetensiyalaridan kelib chiqadigan analitik nuqtai nazarni baholash an'anasi yuzaga kela boshladi (Herppich va boshqalar, 2018) [6].

Analitik nuqtai nazar – o'quvchilarning xayotiy tajribasiga asoslangan murakkab voqelikni tushunishga intiladigan, gipoteza va taxminlarni ilmiy dalillarga qarshi tekshirishni anglatadigan xususiyatlarini baholash sifatida qaraladi. Shunday qilib, Herppich baholash ko'nikmalarining so'nggi kontsepsiyasi sifatida uchta jihatni ilgari suradi: moyillik, vaziyatga xos ko'nikmalar va baholash samaradorligi.

Bunday ta'lim sharoitlarida baholash atamasi odatda ta'limga tegishli o'quvchi va unga berilayotgan topshiriq xususiyatlari to'g'risida ma'lumot to'plash va talqin qilish jarayonini anglatadi, so'ngra ta'lim natijalarini aniqlashga qaratilgan qarorga aylantiriladi (Brunswik, 1955; Herppich va boshq., 2018) [2].

Bunday baholashni talab qiladigan vaziyatlarni muvaffaqiyatli yenga oladigan o'qituvchilar yuqori ta'lim sifatini ta'minlay oladi (Blömeke va boshq., 2020; Helmke & Schrader, 1987) [3].

Shu sababli, o'qituvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini baholashni muvaffaqiyatli amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan ko'nikmalari (masalan, to'g'ri xulosalar chiqarish, mantiqiy fikrlash, analitik taxlil) yoki kompetensiyalarini baholash o'qitishning yuqori sifatini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Shuningdek, o'qituvchilar tomonidan ta'limiy, narbiyaviy va rivojlantiruvchi o'quv maqsadlarida belgilangan natijalarni baholashning zamonaviy reflektiv mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

IQTIBOSLAR. ЧОСКИ. REFERENCES.

1. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. – T.: Fan va texnologiya, 2010 y.
2. Brunswik, E. (1955). Representative design and probabilistic theory in a functional psychology. *Psychological Review*, 62(3), 193–217.
3. Blömeke, S., Kaiser, G., König, J., & Jentsch, A. (2020). Profiles of mathematics teachers’ competence and their relation to instructional quality. *ZDM*, 52(2), 329–342. <https://doi.org/10.1007/s11858-020-01128-y>
4. Karst, K., Klug, J., & Ufer, S. (2017). Strukturierung diagnostischer Situationen im inner- und außerunterrichtlichen Handeln von Lehrkräften [Structuring assessment situations for teachers inside and outside the classroom]. In A. Südkamp & A.-K. Praetorius (Eds.), *Pädagogische Psychologie und Entwicklungspsychologie: Vol. 94. Diagnostische Kompetenz von Lehrkräften: Theoretische und methodische Weiterentwicklungen* (pp. 102–114). Waxmann.
5. Artelt, C., & Gräsel, C. (2009). Diagnostische Kompetenz von Lehrkräften [Diagnostic competence of teachers]. *Zeitschrift Für Pädagogische Psychologie*, 23(34), 157–160. <https://doi.org/10.1024/1010-0652.23.34.157>.
6. Herppich, S., Praetorius, A.-K., Förster, N., Glogger-Frey, I., Karst, K., Leutner, D., Behrmann, L., Böhmer, M., Ufer, S., Klug, J., Hetmanek, A., Ohle, A., Böhmer, I., Karing, C., Kaiser, J., & Südkamp, A. (2018). Teachers’ assessment competence: Integrating knowledge-, process-, and product-oriented approaches into a competence- oriented conceptual model. *Teaching and Teacher Education*, 76, 181–193. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.12.001>

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3 СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР 3

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE 3

«Педагогик ва психологик тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054834-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz